

Antzinateko pertsona-izenak eta izen mitologikoak (II).

Antzinateko Egipto

Egipto Antzinateko zibilizazio nagusietako bat izan zen. Nilo ibaiaren erdi- eta behe-ibilbidearen ertzetan sortu eta garatu zen K.a. IV. milurtekoan, eta 3.000 urte iraun zuen. Zibilizazio horrek utzitako ondarea —arte eta arkitektura— eskoletan ikasten da, eta zibilizazio horren pertsona eta jainko-jainkosa nagusien izenak ezagunak zaizkigu, Antzinateko Egiptoko zibilizazioa erreferente kultural garrantzitsua baita, gaur egun, Mendebaldeko zibilizazioan.

Antzinateko Egiptoko izenen transkripzioa. Irizpidea

Egiptoera¹ benetan nola ahoskatzen zen ez da erabat ezaguna. Antzinako egiptoeraren fonetika nolakoa zen erabat jakiterik ez dagoenez, koptoeran oinarritutako transkripzioak erabiltzen dira, edo berreraikuntza teorikoak egiten dira.

Egiptologoek transliterazio-sistema batzuk erabiltzen dituzte egiptoeraren idazkera hieroglifikoa, hieratikoa eta demotikoa latindar alfabetora aldatzeko. Ez dago, beraz, transliterazio-sistema bakar bat nazioartean (Erman&Grapow, 1926-1953; Gardiner, 1957; Buurman, Grimal, et al., 1988; Schenkel, 1991; Hoch, 1997; Allen, 2000; Schneider, 2003). Nolanahi ere, sistema horiek espezialisten artean erabiltzekoak dira.

Bestalde, hizkuntza bakoitzerako transkripzioak erabiltzen dira, transliterazio teknikoak ez direlako erabilgarriak (zeinu diakritiko ugari erabiltzen dituzte, eta ez dute ia bokalik erabiltzen). Adibidez, XXII. dinastiako lehen faraoiaren izena **Ššnq** transliteratzen da, eta **Scheschonq** idazten da alemanez, **Sheshonk** (besteak beste)

¹ Ulertu behar da egiptoera aipatzea sinplifikazio bat dela. Zehatzak izatera, Antzinateko egiptoar hizkuntzak aipatu behar lirateke. Zehazki, sei aldi hauek bereizi ohi dira gaur egun, kronologikoki: egiptoera arkaikoa, K.a. 3300. urtetik K.a. 2600. urtera arte, gutxi gorabehera; antzinako egiptoera, K.a. 2600tik K.a. 2000ra arte, gutxi gorabehera; egiptoera ertaina, K.a. 2000tik K.a. 1300era arte, gutxi gorabehera (egiptoera ertaina egiptoera klasikoa da, eta, hizkuntza literario gisa, K.o. IV. mendera arte iraun zuen); egiptoera berantiarra, K.a. 1350tik K.a. 700era arte, gutxi gorabehera; demotikoa, K.a. 700. urtetik K.o. V. mendera arte, gutxi gorabehera; eta koptoera, K.o. 1. mendetik K.o. XVII. mendera arte, gutxi gorabehera.

ingelesez, **Sheshonq** gaztelaniaz, **Chéchanq** frantsesez edo **Sjosjenq** nederlanderaz. Edo Luxor hiriaren ondoan, —zehazki, Deir el-Baharin— duen tenplu monumentalagatik hain ospetsua den XVIII. dinastiako erregina bat, transliterazio teknikoan **H3.t-Špsw.t** izena duena, **Hatshepsut** edo **Hatchepsut** idazten da ingelesez, **Hatshepsut** gaztelaniaz, **Hatchepsout** frantsesez, **Hatschepsut** alemanez, **Hatsjepsoet** nederlanderaz, **Hatszepsut** polonieraz... Halakoetan, nazioartean batasunik ez dagoenean, euskararako transkripzioa egingo da. Horretarako, Mesopotamiako izenen kasuan bezala, ohiko sinplifikazioak egingo dira: diakritikoak kentzea, š-ren ordezkari x idaztea eta, oro har, hizkuntzaz hizkuntza aldaerak gertatzen direnean, 76. arauan zehaztutako irizpideak dira aplikatzekoak. Esaterako, aurreko bi adibideak **Xexonk** eta **Hatxepsut** idatziko dira euskaraz.

Badira, gainera, tradiziodun izenak ere, grekoaren bidez eta latinean barrena iritsi direnak beste hizkuntzetara. Halakoetan ere, badira aldeak hizkuntzatik hizkuntzara. Adibidez, piramideagatik hain ezaguna den **Keops** faraoiaren izena grekoaren bidez zabaldu zen. Herodotok **Χέοψ** izena erabili zuen, eta latinera **Cheops** forman pasatu zen. Hortik, gero, beste hizkuntzetara zabaldu zen: **Cheops** ingelesez eta alemanez; **Khéops** frantsesez; **Keops** gaztelaniaz eta norvegieraz; **Cheope** italieraz; **Quéops** portugesez. Gainera, faraoi horren idazkera hieroglifikoa **Hwfw** transliteratzen da (transliterazio-sistemetakoa batean), eta, hortik, transkripzioak ateratzen dira: **Khoufou** frantsesez, **Khufu** ingelesez, **Jufu** gaztelaniaz, **Chufu** alemanez...

Euskaraz, Europara grekoaren bidez zabaldu diren izenak jatorrian grekoa duten gainerako izenekin bezala jokatu da (Euskaltzaindiaren 76. araua: *Latin eta greziar pertsona-izen klasikoak euskaraz emateko irizpideei buruzko erabakia*): **Keops**. Idazkera hieroglifikotik transkribatzen diren izenei dagokienez, oro har, nazioartean zabalduen dagoen transliteraziotik moldatutako grafia erabiliko da: **Khufu**.

Antzinateko Egiptoko pertsona-izenak

Euskara	Transliterazio jasoak edo grekoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Akenaton / Amenofis IV.a (jasoa: Amenhotep IV.a)	3ḥ n Jtn / Jmn ḥtp	Akenatón / Amenofis IV / Amenhotep IV	Amenhotep IV / Aménophis IV / Akhénaton	Akenaton / Akhenaten / Amenhotep IV / Amenophis IV
Amenemhat I.a	Jmn-m-ḥ3.t	Amenemhat I / Sehetepibra Amenemhat	Amenemhat Ier	Amenemhat I / Amenemhet I
Amenofis III.a (jasoa: Amenhotep III.a)	Jmn ḥtp	Amenofis III / Amenhotep III	Aménophis III / Amenhotep III	Amenophis III / Amenhotep III
Amosis I.a (jasoa: Ahmose)	J ^h ms(j.w)	Amosis I	Ahmôsis Ier	Amosis I / Ahmose I
Apofis I.a (jasoa: Apopi edo Ipepi)	Ipp(i)	Apofis I / Apepi	Apophis Ier / Apopi Ier	Apophis / Apepi / Ipepi
Berenize	Βερενίκη	Berenice I	Bérénice Ire	Berenice I
Djoser edo Zoser	Ḍsr-jt	Zoser / Dyeser	Djéser / Djoser	Djoser / Djoser / Zoser
Hatxepsut	Ḥ3.t-Ṣpsw.t	Hatshepsut	Hatchepsout	Hatshepsut / Hatchepsut
Kefren (jasoa: Khafre)	Ḥ ^h j=f R ^h	Kefrén / Jafra	Khéphren / Khafrê	Khafra / Khafre / Khefren / Chephren
Keops (jasoa: Khufu)	Ḥ(w)j=f w(j)	Keops / Jufu	Khéops / Khoufou	Cheops / Khufu
Kleopatra VII.a Filopator	Κλεοπάτρα	Cleopatra VII	Cléopâtre VII Théa Philopator	Cleopatra VII Philopator
Menes edo Meni	Mn.j	Menes / Meni	Ménès / Meni	Menes / Meni
Mentuhotep II.a	Mnṯw ḥtp[w]	Mentuhotep II	Montouhotep II / Mentouhotep II	Mentuhotep II
Mikerinos (jasoa: Menkaure)	Mn k3(.w) R ^h	Micerino / Menkaura	Mykérinos / Menkaourê	Mykerinos / Menkaure / Menkaura
Narmer	N ^h r-mr	Narmer	Narmer	Narmer
Nefertiti	Nfr.t jy.tj	Nefertiti	Néfertiti	Nefertiti
Nektanebo I.a	Nḥt nb.f	Nectanebo I.a	Nectanébo Ier	Nectanebo I (Nekhtnebef)
Pepi II.a Neferkare	pjṗj Nfr-k3-R ^h	Neferkara Pepi II / Pepy II	Pépi II	Pepi II Neferkare
Psametiko I.a	Psmṯ [j] k	Psamético I	Psammétique Ier	Psamtik I / Psammeticus / Psammetichus
Ptolomeo I.a Soter	Ptlmjs	Ptolomeo I Sóter	Ptolémée Ier Sôter	Ptolemy I Soter I

Euskara	Transliterazio jaso edo grekoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Ptolomeo XV.a Filopator Filometor Zesar edo Ptolomeo XV.a Zesar edo Zesarion	Πτολεμαίος	Ptolomeo XV Filópator Filómetor César / Ptolomeo XV César / Cesarión	Ptolémée XV Philopator Philometor Caesar / Césarion	Ptolemy XV / Caesarion / Ptolemy Caesar
Ramses II.a	R ^c msj	Ramsés II	Ramsès II	Ramesses II / Ramses II
Sekhemkhet	Sḥm-ḥ.t' / Ḏsr-ttj	Sejemjet	Sékhemkhet / Djoser-Téti	Sekhemkhet / Sechemchet
Sesostris I.a (jasoa: Senusert)	S(j) n Wsrt	Sesostris I / Senusert I	Sésostris Ier / Sénousert	Sesostris I / Senusret
Seti I.a	Sthj	Seti I	Séthi Ier / Séthy Ier / Séti Ier	Seti I / Sethos I
Tutankamon edo Tutankhamon	Twt ḥnh Jmn	Tutankamón	Toutânkhamon	Tutankhamun / Tutankhamen
Tutmosis III.a	Ḏḥwtj ms(jw) nfr ḥprw	Tutmosis III	Thoutmôsis III	Thutmosis III / Tuthmosis III / Thutmose III

Antzinateko Egiptoko mitologia

Euskara	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Amon	Amón	Amon	Amun / Amon / Amen
Anubis (jasoa: Inpu, Anpu)	Anubis	Anubis	Anubis
Anukis (jasoa: Anuket)	Anukis / Anuket	Anoukis	Anuket / Anqet / Anukis
Apis (jasoa: Hap, Hep)	Apis	Apis	Apis
Aton (jasoa: Aten)	Atón	Aton	Aten / Aton
Hator (jasoa: Hat-Hor)	Hator / Hathor / Ator	Hathor	Hathor
Horus (jasoa: Hor)	Horus	Horus	Horus
Isis (jasoa: Ast, Aset)	Isis	Isis	Isis

Euskara	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Min	Min	Min	Min
Neftis (jasoa: Nebt-Het)	Neftis	Nephtys	Nephthys / Nebthet
Osiris (jasoa: Asar, Asari, Aser, Ausar, Ausir, Wesir, Usir, Usire, Ausare [Wsjr])	Osiris	Osiris	Osiris
Ptah	Ptah	Ptah	Ptah
Ra	Ra	Rê / Râ	Ra / Re
Satis (jasoa: Setjet, Satet)	Satis / Satet	Satis	Satet / Satis / Satjit / Sates / Sati
Set (jasoa: Sutej, Suty)	Set / Seth	Seth	Set / Seth
Tot (jasoa: Djehuti [ḏḥwty])	Tot	Thot	Thoth

Euskaltzaindiak 2014ko martxoaren 28an, Bilbon, onartua

GAZTELANIA-EUSKARA ZERRENDA

Gaztelania	Euskara
Akenatón / Amenofis IV / Amenhotep IV	Akenaton / Amenofis IV.a (jasoa: Amenhotep IV.a)
Amenemhat I / Sehetepibra Amenemhat	Amenemhat I.a
Amenofis III / Amenhotep III	Amenofis III.a (jasoa: Amenhotep III.a)
Amón	Amon
Amosis I	Amosis I.a (jasoa: Ahmose)
Anubis	Anubis (jasoa: Inpu, Anpu)
Anukis / Anuket	Anukis (jasoa: Anuket)
Apis	Apis (jasoa: Hap, Hep)
Apofis I / Apepi	Apofis I.a (jasoa: Apopi edo Ipepi)
Atón	Aton (jasoa: Aten)
Berenice I	Berenize
Cleopatra VII	Kleopatra VII.a Filopator
Hator / Hathor / Ator	Hator (jasoa: Hat-Hor)
Hatshepsut	Hatxepsut
Horus	Horus (jasoa: Hor)
Isis	Isis (jasoa: Ast, Aset)
Kefrén / Jafra	Kefren (jasoa: Khafre)
Keops / Jufu	Keops (jasoa: Khufu)
Menes / Meni	Menes edo Meni
Mentuhotep II	Mentuhotep II.a

Gaztelania	Euskara
Micerino / Menkaura	Mikerinos (jasoa: Menkaure)
Min	Min
Narmer	Narmer
Nectanebo I.a	Nektanebo I.a
Neferkara Pepi II / Pepy II	Pepi II.a Neferkare
Nefertiti	Nefertiti
Neftis	Neftis (jasoa: Nebt-Het)
Osiris	Osiris (jasoa: Asar, Asari, Aser, Ausar, Ausir, Wesir, Usir, Usire, Ausare [Wsjr])
Psamético I	Psametiko I.a
Ptah	Ptah
Ptolomeo I Sóter	Ptolomeo I.a Soter
Ptolomeo XV Filópator Filómetor César / Ptolomeo XV César / Cesarión	Ptolomeo XV.a Filopator Filometor Zesar edo Ptolomeo XV.a Zesar edo Zesarion
Ra	Ra
Ramsés II	Ramses II.a
Satis / Satet	Satis (jasoa: Setjet, Satet)
Sejemjet	Sekhemkhet
Sesostris I / Senusert I	Sesostris I.a (jasoa: Senusert)
Set / Seth	Set (jasoa: Sutej, Suty)
Seti I	Seti I.a
Tot	Tot (jasoa: Djehuti [d̥ḥwty])
Tutankamón	Tutankamon edo Tutankhamon
Tutmosis III	Tutmosis III.a
Zoser / Dyeser	Djoser edo Zoser

FRANTSESA-EUSKARA ZERRENDA

Frantsesa	Euskara
Ahmôsis I ^{er}	Amosis I.a (jasoa: Ahmose)
Amenemhat I ^{er}	Amenemhat I.a
Amenhotep IV / Aménophis IV / Akhénaton	Akenaton / Amenofis IV.a (jasoa: Amenhotep IV.a)
Aménophis III / Amenhotep III	Amenofis III.a (jasoa: Amenhotep III.a)
Amon	Amon
Anoukis	Anukis (jasoa: Anuket)
Anubis	Anubis (jasoa: Inpu, Anpu)
Apis	Apis (jasoa: Hap, Hep)
Apophis I ^{er} / Apopi I ^{er}	Apofis I.a (jasoa: Apopi edo Ipepi)
Aton	Aton (jasoa: Aten)
Bérénice I ^{re}	Berenize
Cléopâtre VII Théa Philopator	Kleopatra VII.a Filopator
Djéser / Djoser	Djoser edo Zoser
Hatchepsout	Hatxepsut
Hathor	Hator (jasoa: Hat-Hor)
Horus	Horus (jasoa: Hor)
Isis	Isis (jasoa: Ast, Aset)
Khéops / Khoufou	Keops (jasoa: Khufu)
Khéphren / Khafrê	Kefren (jasoa: Khafre)
Ménès / Meni	Menes edo Meni
Min	Min
Montouhotep II / Mentouhotep II	Mentuhotep II.a
Mykérinos / Menkaourê	Mikerinos (jasoa: Menkaure)
Narmer	Narmer
Nectanébo I ^{er}	Nektanebo I.a

Frantsesa	Euskara
Néfertiti	Nefertiti
Nephtys	Neftis (jasoa: Nebt-Het)
Osiris	Osiris (jasoa: Asar, Asari, Aser, Ausar, Ausir, Wesir, Usir, Usire, Ausare [Wsjr])
Pépi II	Pepi II.a Neferkare
Psammétique I ^{er}	Psametiko I.a
Ptah	Ptah
Ptolémée I ^{er} Sôter	Ptolomeo I.a Soter
Ptolémée XV Philopator Philometor Caesar / Césarion	Ptolomeo XV.a Filopator Filometor Zesar edo Ptolomeo XV.a Zesar edo Zesarion
Ramsès II	Ramses II.a
Rê / Râ	Ra
Satis	Satis (jasoa: Setjet, Satet)
Sékhemkhet / Djoser-Téti	Sekhemkhet
Sésostris I ^{er} / Sénousert	Sesostris I.a (jasoa: Senusert)
Seth	Set (jasoa: Sutej, Suty)
Séthi I ^{er} / Séthy I ^{er} / Séti I ^{er}	Seti I.a
Thot	Tot (jasoa: Djehuti [d̥ḥwty])
Thoutmôsis III	Tutmosis III.a
Toutânkhamon	Tutankamon edo Tutankhamon

INGELESA-EUSKARA ZERRENDA

Ingelesa	Euskara
Akenaton / Akhenaten / Amenhotep IV / Amenophis IV	Akenaton / Amenofis IV.a (jasoa: Amenhotep IV.a)
Amenemhat I / Amenemhet I	Amenemhat I.a
Amenophis III / Amenhotep III	Amenofis III.a (jasoa: Amenhotep III.a)
Amosis I / Ahmose I	Amosis I.a (jasoa: Ahmose)
Amun / Amon / Amen	Amon
Anubis	Anubis (jasoa: Inpu, Anpu)
Anuket / Anqet / Anukis	Anukis (jasoa: Anuket)
Apis	Apis (jasoa: Hap, Hep)
Apophis / Apepi / Ipepi	Apofis I.a (jasoa: Apopi edo Ipepi)
Aten / Aton	Aton (jasoa: Aten)
Berenice I	Berenize
Cheops / Khufu	Keops (jasoa: Khufu)
Cleopatra VII Philopator	Kleopatra VII.a Filopator
Djoser / Djoser / Zoser	Djoser edo Zoser
Hathor	Hator (jasoa: Hat-Hor)
Hatshepsut / Hatchepsut	Hatxepsut
Horus	Horus (jasoa: Hor)
Isis	Isis (jasoa: Ast, Aset)
Khafra / Khafre / Khefren / Chephren	Kefren (jasoa: Khafre)
Menes / Meni	Menes edo Meni
Mentuhotep II	Mentuhotep II.a
Min	Min

Ingelesa	Euskara
Mykerinos / Menkaure / Menkaura	Mikerinos (jasoa: Menkaure)
Narmer	Narmer
Nectanebo I (Nekhtnebef)	Nektanebo I.a
Nefertiti	Nefertiti
Nephthys / Nebthet	Neftis (jasoa: Nebt-Het)
Osiris	Osiris (jasoa: Asar, Asari, Aser, Ausar, Ausir, Wesir, Usir, Usire, Ausare [Wsjr])
Pepi II Neferkare	Pepi II.a Neferkare
Psamtik I / Psammeticus / Psammetichus	Psametiko I.a
Ptah	Ptah
Ptolemy I Soter I	Ptolomeo I.a Soter
Ptolemy XV / Caesarion / Ptolemy Caesar	Ptolomeo XV.a Filopator Filometor Zesar edo Ptolomeo XV.a Zesar edo Zesarion
Ra / Re	Ra
Ramesses II / Ramses II	Ramses II.a
Satet / Satis / Satjit / Sates / Sati	Satis (jasoa: Setjet, Satet)
Sekhemkhet / Sechemchet	Sekhemkhet
Sesostris I / Senusret	Sesostris I.a (jasoa: Senusert)
Set / Seth	Set (jasoa: Sutej, Suty)
Seti I / Sethos I	Seti I.a
Thoth	Tot (jasoa: Djehuti [ḏḥwty])
Thutmosis III / Tuthmosis III / Thutmose III	Tutmosis III.a
Tutankhamun / Tutankhamen	Tutankamon edo Tutankhamon